

Şiddet ve Zorbalığı Önleme Modeli Olarak Abuluculuk Eğitimleri

Güliz KOLBURAN¹

Özet

Toplumsal yaşam ve insanlık için bir tehdit olarak daima karşımıza çıkan saldırganlık davranışı ne yazık ki günümüzde artarak devam etmektedir. Okullarda, çocuk ve gençler arasında yaygınlaşan, şiddetin bir sorun çözme yöntemi olarak kullanılmasının istenmeyen sonuçlarını son yıllarda sıkça yaşamaktayız. Okullarda şiddet, akran zorbalığı gibi davranışların önlenmesine yönelik önlemler alınmadığı takdirde, toplumsal barış kültürünün oluşması için hiçbir tohum ekilmemiş olduğunu söylemek mümkündür. Tohum olmayan yerden de ürün beklemek sadece hayalcilik olacaktır. Bu konularda yapılan pek çok çalışma bulunmakla birlikte, önleyici çalışmalar kapsamında, yeni ve değişen projelere ihtiyaç olduğu açıktır.

Şiddet davranışı karşısındakine zarar vermeyi hedefleyen ve insana özgü bir davranıştır. Bu nedenle şiddetin nedenleri insana özgü oluşumlarda aranmalıdır. İçinde bulunduğu toplum tarafından şekillendirilerek gelişen çocuk, hem kişilik hem de sosyal gelişim açısından bu çevreden etkilenir. Çok yönlü gelişim sürecinde toplumsal biliş gelişimi de önemli bir yere sahiptir. Okul içinde ya da herhangi bir yerde, çatışma bir problem olarak görülmemeli, aksine çözümün bir parçası olmalıdır. Çatışma yönetimi bir fırsat eğitimi olarak görülmelidir. Okullar çatışmaya olumlu bakan örgütler olmalıdır. Önemli olan çatışmanın yapıcı şekilde yönetilebilmesidir.

Akran arabuluculuğu, tarafsız bir üçüncü akran öğrencinin iki ya da daha fazla sayıda çatışan öğrencinin anlaşmaya varmasına yardımcı olduğu, yapısal bir sürece gönüllü katılım demektir. Bu programlar “barış toplumu” na ulaşma konusunda, geleceğin yetişkinlerine gerekli becerileri de kazandırmak hedefi güderler.

¹ Yrd. Doç. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Bu tür programlar okul-aile-çevre üçgeni içinde yürütülmeli, uzun bir sürece yayılmalı, kazanımların içselleştirilmesi ve davranışa dönüşmesi konusunda değerlendirmeler yapılmadan da sonlandırılmamalıdır.

Bariş toplumuna ulaşma çabaları içinde toplumsal şiddet ve türevlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların önemi büyüktür. Çatışma çözmeye yönelik becerilerin erken yaşta kazanılması, kazanımların içselleştirilmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle çalışmada, okullarda planlanan akran arabuluculuğu örnekleri ele alınmıştır.

AMAC: Bu çalışmanın amacı, çatışma çözümünde şiddet kullanımını ortadan kaldırmaya yönelik eğitimlerin yerini ve bu tür eğitimlerin geniş ölçekte ele alınmasının önemini bir kez daha vurgulamak ve çalışmaların yaygınlaştırılması yolunda mesaj vermektir.

Anahtar Kelimeler: Akran Arabuluculuğu, Çatışma Çözümü, Şiddet

Mediation Training as a Model of Prevention of Violence and Bullying

Summary

Aggression always occurs as a threat against social life and humanity, and unfortunately nowadays it continues to increase. Violence has become common among children and young people in schools. We are experiencing the unintended consequences of using violence as a problem-solving method, in recent years frequently.

Unless precautions to prevent violence and peer-bullying behaviours in schools, it cannot be possible to plant a seed that will create a social culture for peace. Otherwise, it will be an unrealistic expectation to get a product of that seed.

Although there are many studies on this issue, still it is obvious that current and improving projects are needed due to those preventive studies.

Violence aims to damage other people and it is a human-specific behaviour. Therefore, the causes of violence must be searched within

human characteristics. Children are shaping by the society where they live in, during their developmental process. They are also influenced by the environment in terms of both their personal and social development. Improvement of social cognition in societies has an important place in children's multifaceted development process. Conflict should not be seen as a problem in schools or in any place, unlike it is a part of the solution. Schools should have a positive approach to conflicts. The important thing is to manage conflict in a constructive manner.

Peer mediation is a voluntary participation in a structured process by an objective third peer student to facilitate two or more students who are facing a conflict among themselves, to resolve the conflict and reach an agreement. Target of these programs is to make children and young people who will become adults of the future has gain the necessary skills in order to reach "the peace community". These kinds of programs should be conducted in school-family-environment triangle, and spread over a long process, and should not be terminated without an evaluation to follow up whether those skills gained through the program are internalized and convert into behaviour. Studies about elimination of societal violence are very important for the efforts to reach peace in the whole society. To gain skills in conflict resolution in early childhood is crucial in terms of the internalization of those gains. For this reason, the examples of peer mediation which are planned in schools discussed in this study.

AIM: The aim of this study is to highlight the trainings about elimination of using violence in conflict resolution, and to emphasize the importance of these kinds of training again and to give a message for dissemination of studies in this area.

Keywords: *Peer Mediation, Conflict Resolution, Violence*

GİRİŞ

Saldırganlık S. Freud ve takip eden pek çok kuramcı tarafından ifade edildiği gibi, insanın evrensel olarak sahip olduğu ve doğuştan getirdiği biyolojik kaynaklı bir içgüdüdür. Biyolojik ihtiyaçların giderilmesi ve hayatta kalmaya yöneliktir. Saldırganlık kavramı içinde yer alan fakat bu biyolojik temelli kavramdan farklı olarak karşımıza çıkan şiddet,

terör, zorbalık, vandalizm gibi kavramlar şiddet şemsiyesi altında, ancak farklı değerlendirilmelidir. Saldırganlık, ne şekilde ortaya çıkarsa çıksın, toplumsal yaşam ve insanlık için bir tehdit olarak karşımıza çıkmakta ve ne yazık ki günümüzde artarak devam etmektedir. Yakın zamanlarda dokusuyla hiç uyuşmadığı halde okullardaki şiddetten, akran zorbalığından, aile içi şiddet ve istismardan sıkça söz eder olduk. Bu konularda yapılan pek çok çalışma bulunmakla birlikte, önleyici çalışmalar kapsamında, yeni ve değişen projelere daima ihtiyaç vardır.

Bu çalışmanın amacı çatışma çözümünde şiddet kullanımını ortadan kaldırmaya yönelik eğitimlerin yeri ve önemini bir kez daha vurgulamak ve çalışmalarını yaygınlaştırmaktır.

ŞİDDET

Şiddet kavramının sosyal bilimlerce tek başına ve çeşitli boyutlarıyla ele alınması 19.yy'dan itibaren olmuştur (Yıldırım, 1998).

Sorunun ele alınışında şiddet ve saldırganlık kavramları sıkça birbirleri yerine kullanılmaktadır. Oysa ki şiddet fiziksel bir eylemi ifade ederken, saldırganlık karşıdaki kişiye fiziksel veya duygusal zarar verebilecek her türlü kötü niyetli davranış ve düşünceyi kapsamaktadır.

Saldırganlık kişiliğin oluşması için zorunlu, canlılığın sosyal ve coğrafi ortamda yerini alabilmesi için bir yetenektir. Buna karşılık şiddet; gücün, kuvvetin hukuka aykırı olarak kullanılması demektir. O halde, şiddet kurallara aykırı ve insana özgü bir harekettir (Dönmezer, 1996'dan Akt. Kolburan, 1998)

E. Fromm, "İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri" adlı eserinde; zarar vermek dışında başka hiçbir amacı olmayan saldırgan davranışın yalnızca insana ait olduğundan söz etmektedir (Fromm, 1993). Daha geniş bir ifadeyle, savunma ya da ihtiyaca yönelik amacın ötesinde yıkıcı görünen sadece insan türüdür. Burada ihtiyaç ve savunma hayatta kalmaya yönelik fizyolojik ihtiyaçlar ve yaşamsal tehditlere karşı savunmalar olarak anlaşılmalıdır. Bu anlamda insan yıkıcılığı ve zalimliğini yıkıcı bir içgüdü açısından açıklamak güçtür. Bilişsel davranışçı ve sosyal faktörleri için içine katmadan çok yönlü bir analiz yapmak yeterli olmaz.

ŞİDDET DAVRANIŞLARININ NEDENLERİ

Şiddet davranışı karşısındakine zarar vermeyi hedefleyen ve insana özgü bir davranıştır. Bu nedenle şiddetin nedenleri insana özgü oluşumlarda aranmalıdır. Elbette ki şiddetin ortaya çıkışında çevre, toplum, aile, bireysel faktörler önemlidir. Bireysel faktörler içinde sayılabilecek pek çok değişkenin arasında psikososyal gelişim ayrı bir yere sahiptir.

İçinde bulunduğu toplum tarafından şekillendirilerek gelişen çocuk, hem kişilik hem de sosyal gelişim açısından bu çevreden etkilenir. Çok yönlü gelişim sürecinde toplumsal biliş gelişimi de önemli bir yere sahiptir.

Toplumsal biliş kavramı, toplumsal bir ilişkiyi anlama yeterliliği olarak ifade edilir, bireysel ve toplumsal düzeyde empati yeteneğinin kazanılması olarak değerlendirilir. Çocukta toplumsal biliş gelişimi yavaş gerçekleşen bir süreçtir ve bu süreçte ailenin yeri ve önemi ilk sırada yer almaktadır. Ailede öfke, şiddet ve istismarın bulunduğu olumsuz ortamlar toplumsal biliş gelişimini de olumsuz etkiler (Selman, 1977).

Kohut, meseleye daha farklı yaklaşmış şiddetin yaşantı içinde, tahriklerle ortaya çıktığını savunmuştur. Ona göre saldırganlık çocuğun kendine güveninin bir ögesidir ve çocuğun kendilik nesnesi kişiliğın yaralanmasıyla güdülenir. Çocuğun kendilik gereksinimleri kronik olarak hayal kırıklığına uğratıldığında, zarar verici saldırganlık gelişir (Kohut, 1977).

AKRAN ZORBALIĞI

Zorbalık saldırganlığın bir alt türü olarak ortaya çıkar. Bir veya daha çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz öğrencileri hedef alan, sürekli ve kasıtlı rahatsız etme davranışı söz konusudur. Ayrıca kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olması da bir diğer kriterdir. (Gökler, 2009). Bu anlamda zorbalık, çocukların sağlıklı gelişimi üzerinde önemli bir tehdit unsurudur. Çocukların okullarda karşılaştıkları akran zorbalığı gelişimsel etkilerini yetişkinlik yıllarına kadar taşır.

Zorbalık konusunda ilk çalışmaları, 1970'lerde, Dan Olweus ile görmekteyiz (Olweus, 1999) Olweus'un İskandinav ülkelerinde yaptığı bir dizi çalışmasını bu konuda batılı ülkelerde yapılan çalışmalar izlemiştir.

Başlangıçta kullanılan “mobbing”² terimi yerine 80’lerden sonra “bullying”³ terimi kullanılmaya başlanmıştır.

Zorbalığı diğer saldırganlık türlerinden ayırt eden özellikler (Sharp ve Smith (1994)’den akt. Totan ve Yöndem, 2007).

1. Gücün kasıtlı ve kötü kullanımı,
2. Zorbalığın tekrarlılığı ve
3. Zorbalığa katılan taraflar arasındaki fiziksel ya da psikolojik güç dengesizliğinin bulunması olmaktadır (Smith&Brain, 2000; Pişkin, 2002; Rigby, 2003’ten akt. Totan ve Yöndem, 2007).

Zorbalık geniş bir yelpaze oluşturmakla birlikte, genelde duygusal istismarı da kapsayan beş kategoride ele alınmaktadır.

1. Fiziksel zorbalık
2. Sözel zorbalık
3. Dışlama-yalnızlaştırma
4. Söylenti çıkarma ve yayma
5. Bireyin mal ve eşyalarına zarar verme (Gökler, 2009).

Akran zorbalığı içinde değerlendirilen reddetme, izolasyon, sözlü zorbalık, söylenti çıkarma ve yayma, tehdit gibi doğrudan duygusal istismar kapsamına giren eylemlerdir. Duygusal istismarcı genellikle çocuğun üzerinde güç ve otoriteye sahip, çocuğun yakın çevresinde bulunan kişi ya da kişiler olmaktadır. Fiziksel istismar kadar örseleyici olan duygusal istismarın bulguları açık değildir, gözle görülmez. Duygusal istismar mağduru çocuklardaki sonuçlar ayrı bir çalışma konusu olmakla beraber, özellikle ergenlik döneminde istismarın akrandan gelmesi durumu daha da güçleştirebilir (Polat, 2002).

Zorbalık mağduru olan çocuklar pek çok psikolojik değişken açısından risk grubunda yer almaktadırlar (Craig ve Pepler, 2003). Zorbalığın çocuklara gelişimsel zarar vermesinin yanı sıra, çocuklukta yaşanan zorbalığın neden olduğu olumsuz etkilerin yetişkin yaşamda da devam edebildiği ifade edilirken, zorbalıktan yalnızca kurbanların değil, zorbaların da olumsuz biçimde etkilendiği belirtilmektedir (Farrington, 1993; Akt: Ahmed ve Braithwaite, 2004). Bu anlamda zorbaca davranışların mutlaka üzerinde çalışılması ve hatta bu çalışmaların önleyici projelerde yoğunlaşması, toplumsal barış kültürüne katkı adına önemli bir gerekliliktir. Temel

² Mobbing: Duygusal taciz

³ Bullying: Zorbalık

mesele zorbalık ve şiddete gerek duymayan ve çatışma çözme becerilerine sahip bireyler yetiştirmektedir.

ARABULUCULUK

Deutsch, kişilerarası çatışmayı tanımlarken; “bireyin isteklerini ve hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla seçtiği yolların, bir başka kişinin bu amaçla seçtiği yolları bloke ettiği, engellediği durumlar” olarak ifade etmiştir (Deutsch, 1973, Akt: Johnson&Johnson, 1996, b).

Bir başka yazar ise, kişiler arası çatışmayı iki veya daha fazla kişi arasında uyuşmazlıkların veya birbiriyle uyuşmayan isteklerin neden olduğu bir uzlaşmama durumu olarak belirtmektedir (Maurer, 1991; Akt: Sweeney & Carruthers, 1996).

Okul ortamında öğrenci şiddetinin azaltılması ve önlenmesinin, ancak kişiler arası çatışmaların ve anlaşmazlıkların barışçıl-onarıcı-yapıcı yollarla yönetilmesine dair becerilerin öğrencilere kazandırılmasıyla mümkün olacağı düşünülmektedir (Türnüklü ve ark. 2009 a)

AKRAN ARABULUCULUĞU

Akran arabuluculuğu, tarafsız üçüncü bir akran öğrencinin iki ya da daha fazla sayıda çatışan öğrencinin anlaşmaya varmasına yardımcı olduğu, yapısal bir sürece gönüllü katılım demektir (Türnüklü ve ark. 2009 a).

“Arabulucu” öğrenci, tartışan öğrencilerin ortak çıkarlarını belirlemelerine yardımcı olmak için kolaylaştırıcı görev üstlenen bir role sahip temel unsurdur. Önerilerde bulunma, her iki tarafça da kabul görece bir çözüm bulma ve nihai kararı belirleme öncelikle müzakere eden öğrencilerin sorumluluğudur (Messing, 1993’ten akt: Türnüklü ve ark. 2009 a). Arabulucu öğrenci bu noktada karar mekanizması olarak değil, çatışan öğrencilerin alternatif yolları görebilmelerini sağlayan bir işlev görür.

Öğrenciler çatışma çözümüne yönelik eğitimler ile anlaşmazlık durumlarında yapıcı çözümler üretebilmek amacıyla görüşebilmeyi öğrenirler. Görüşme, hem ortak hem karşıt çıkarları olan ve bir anlaşmaya varmak isteyen bireylerin (öğrencilerin) bir çözüm yolu bulmak üzere birlikte çalıştıkları bir süreçtir.

Çatışma çözümü eğitiminin odak noktası, öğrencilerin çatışmalarını, yüz yüze görüşerek yapıcı anlaşmaları nasıl geliştirebileceklerini öğrenmeleridir. (Stevahn ve Johnson, 1997 ve Johnson&Johnson, 1996’ dan akt. Kaçmaz ve ark. 2011).

Akran arabuluculuğu, çatışan taraflara ortak problemlerini belirleme ve çözme konusunda yardım eden, belli bazı basamaklardan oluşan bir süreçtir. Yapılan pek çok çalışmada akran arabuluculuğu süreçleri, aynı amaca hizmet eden farklı yöntemler şeklinde planlanmıştır. Kaçmaz ve arkadaşlarının çalışmasında önerilen akran arabuluculuk modeli beş basamaktan oluşmaktadır.

- (1) Yaşanan olayı, kendi isteklerini ve bunların nedenlerini karşı tarafa açıklama;
- (2) Kendi duygularını ve nedenlerini karşı tarafa açıklama;
- (3) Karşı tarafın istekleri, duyguları ve bunların nedenlerin anlama (empati kurma);
- (4) Her iki tarafa yarar sağlayacak çözüm seçeneklerinin üretilmesi;
- (5) Ortak kabul gören barışçıl ve yapıcı çözüm seçeneğinde anlaşma (Kaçmaz ve ark. 2011).

Eğitimin içeriği çatışma çözme, iletişim becerileri, temel görüşme becerileri ile arabuluculuk süreci ve uygulamalarını kapsamaktadır. Bu amaçla hazırlanan çeşitli akran arabuluculuğu programlarında; iletişim becerileri, göz kontağı kurma, konuşanı takip etme, sözel ve sözel olmayan mesajları çözümlenme; yansıtıcı ve etkin dinleme, engellendiğinde konuyu yeniden çerçeveslendirme, açık uçlu soru sorma, duyguları inceleme, duygulara ait soru sorma, problem çözme, beyin fırtınası, farklı çözüm seçenekleri üretme gibi becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu tür programlar uygun bir sürece yayılmalı, okulun tüm yaşayanlarını kapsamalı ve hazırlanırken okulun ve grubun ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

Koruklu ve Öner (2006) bu konuda bir model oluşturduğu çalışmasında okulda arabuluculuk sürecinin temel hedefi barış toplumu oluşturma olarak belirlenmiş ve okulda arabuluculuk eğitimi programının “barış toplumunu oluşturma” sürecinde bireylere kazandırması hedeflenen temel özellikler şöyle belirtilmiştir:

- Problem çözme gücü yüksek,
- İletişim becerilerini kullanabilen,
- Empati kurabilen,
- Benlik kavramı gelişmiş,
- Öz yeterliği gelişmiş,
- Sosyal becerileri gelişmiş,
- Ekip çalışmasına açık,
- Farklı bakış açılarına ve çevreye açık,
- Eleştirel düşünebilen,
- Küresel bakış açısına sahip bireyleri yetiştirmek.

Johnson ve Johnson (1996,a), ilkokul öğrencileriyle yaptıkları çalışmada okulda arbuluculara yansıyan çatışmaların %85'inde şiddet ve sözlü aşağılama bulunduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar, okulda akademik konularla ilgili çatışmanın çok az sayıda yaşandığını da vurgulamışlardır. Johnson ve Johnson (1996,a) bazı öğrencilerin şiddeti ve kavgayı çatışma sürecinde vazgeçilmez bir çözüm, adeta bir “gereklilik” olarak gördüklerini belirtmektedirler. Bu gerekliliğin nedeni olarak şunlar sayılmıştır:

- Değer gören sosyal normları sürdürmek,
- Diğer öğrencileri zarar verici davranışlardan vazgeçirmek,
- Zorba öğrencilerin zorbalıklarına karşı güvenlik sağlama,
- Arkadaş çevresinde sosyal statü kazanma,
- Diğer öğrencilerin arasında fark edilme
- Kişisel alan belirleme,
- Diğer insanların sınırlarını belirleme,
- Arkadaşlar arasında liderlik hiyerarşisini belirleme,
- Arkadaşlık başlatma,
- Eğlenceli deneyimler oluşturmak.

Yazarlar bu sayılanlara ek olarak, öğrencilerin kişiler arası çatışma ve anlaşmazlıkları başlatmaktan, dinlemekten, izlemekten ve tartışmaktan hoşlandıklarını belirtmektedirler (Johnson&Johnson, 1996).

TARTIŞMA

Okullarda kişiler arası anlaşmazlıkların yapıcı/barışçıl çözümünün öğretilmesi amacıyla “Anlaşmazlık Çözümü ve Akran Arabuluculuğu” eğitim programının hazırlanması ve etkili olarak uygulanması için belirli temel işlemler göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca okulun yapısı ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurulması gereken etkenler olmalıdır. Her program her okul için uygun olmayacaktır.

Program kademeli ve sistemli olarak uygulanmalıdır çünkü öğrencilerin çatışmaları yapıcı olarak yönetme yetkinliğini kazanabilmesi için birkaç saat yeterli değildir. Yıllar alabilir. Okul çapında artan arabulucuk programları ile öğrenciler sadece kendi problemlerini değil, sınıf arkadaşlarının davranışlarını da denetlemesini güçlendirmektedir. Böylelikle öğretmenler ve yöneticiler eğitime daha pozitif enerji harcayabilmektedirler.

Johnson&Johnson (1996,b) ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki okullarda, 12 kontrollü alanda yaptıkları, bir yıla kadar uzanan, deneysel çalışmanın sonunda, arabuluculuk programının tamamlanmasından sonra, tüm öğrencilere problem çözme müzakere ve arabuluculuk prosedürlerini hatırlamalarını gerektiren bir test uygulamışlardır. Eğitim almış öğrencilerin %90’ından fazlası kritik adımların %100’ünü hatırlamışlardır. Bir yıl sonra %75’inden fazlası hala problem çözme müzakere ve arabuluculuk prosedürlerini hatırlamaktaydılar. Bu da programın etkililiğini göstermektedir.

Eğitim almış öğrenciler arabulucu ve müzakereci olma eğilimi gösterirlerken, eğitim almamış öğrenciler çatışmayı çözme senaryolarında daha fazla baskı kurma eğilimi göstermiş veya durum çözülmeden geri çekilmişler, kimse müzakere yanlısı olmamış. Kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark görülmemiş. Eğitim almamış kişiler birçok sorunu çözümsüz bırakmış. Eğitim alan öğrenciler okulun yanı sıra evlerinde de bu müzakere ve arabuluculuk eğitiminden öğrendiklerini kullandıklarını belirtmişlerdir.

Program basit bir mesaj içermektedir: “Okul içinde ya da herhangi bir yerde, çatışma bir problem değildir. Aksine çözümün bir parçasıdır. Okullar

çatışmaya olumlu bakan örgütler olmalıdır. Çatışmalar cesaretlendirilmeli ve yapıcı şekilde yönetilmelidir.” Önemli olan çatışma çıkmaması değil, çatışmanın nasıl yönetildiğidir.

Çatışmalar yapıcı şekilde yönetildiğinde;

- Başarıyı ve akademik materyalin uzun süre hafızada kalmasını artırır.
- Bilişsel ve ahlaki muhakemeyi artırır.
- Bilişsel ve sosyal gelişimdeki gelişimi olumlu yönde etkiler.
- Problemlere odaklanır ve çözmek için enerjiyi artırır.
- Kişinin kendi kimliği kadar diğer kişilerin de kimliği, değerleri ve duygularını açıklar.
- Değişime ihtiyaç duyulan alanları tanımlar.
- Anksiyete, öfke, güvensizliğin paylaşılmasını sağlar. Bunlar içe atıldığında mental stres ve öfke nedeni olabilir.
- Kişilerin anlaşmazlıklarını çözmek yeteneklerini arttırarak, kızgınlık ve kırgınlıkları minimize eder, olumlu duyguları artırır, ilişkileri geliştirir.
- Ayrıca arabuluculuk programlarına katılan öğrenciler yapıcı çatışma çözümlerinin eğlenceli olduğunu görürler.

Arabuluculuk programı, Kuzey Amerika, Orta Asya, Avrupa, Orta ve Güney Amerika ve Afrika’da birçok ülkede uygulanmıştır. Sadece öğrencilere değil, öğretmenlere, yöneticilere, suçlulara, kaçaklara, madde bağımlılarına ve evli çiftlere uygulanmış ve çatışmaları yapıcı şekilde yönetmeleri sağlanmıştır.

Johnson ve Johnson 1996 yılında yaptıkları çalışmada 1.’den 12. Sınıfa kadar tüm öğrencilere çatışmaları yapıcı şekilde yönetme becerilerini kazandıran bir program uygulamışlar, çalışmanın sonunda eğitim almış ve almamış öğrenciler arasındaki değerlendirmelerinde şu sonuçları almışlardır:

- Eğitim almamış öğrenciler çatışma çözme senaryolarında daha fazla baskıcı olma eğilimi göstermiş, müzakere yanlısı olmamış ve birçok sorunu çözümsüz bırakmışlar.
- Eğitim almış öğrenciler ise arabulucu ve müzakereci olma eğilimi göstermişler.

Ayrıca; eğitim alan öğrenciler okulun yanı sıra evlerinde de bu müzakere ve arabuluculuk eğitiminden öğrendiklerini kullandıklarını belirtmişler (Johnson&Johnson 1996,b) Bu anlamda çatışma çözme becerilerinin geniş kitlelere ulaşması için, okullar uygun kuruluşlar olmaktadır.

Çatışmaları yapıcı bir şekilde çözmeyi öğrenmenin bilişsel, sosyal, ahlaki ve psikolojik gelişim açısından olumlu sonuçları tartışılmaz. Arabuluculuk gibi bir çatışma çözüm programı, öğrencilere dinleme, iletişim, empati, çok yönlü düşünme ve kendi meselelerini çözebilme gibi temel becerileri öğretme konusunda bir gerekliliktir. Dolayısıyla da öğrencilerin kendi sorunlarıyla baş etme yeterliliklerinin, gelişmesi sağlanacaktır. Önemli olan kazanılmış bu becerilerin içselleştirilip, hayata geçirilmesidir.

Öğrencilere, anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözüm becerilerinin kazandırılmasının tek ya da öncelikli nedeni kişilerarası anlaşmazlıkların çözümünde şiddet kullanılmasını önlemek değildir. Akran arabuluculuk programlarının temel kazanımlarından biri de empati yeteneği olmaktadır. Empati doğuştan getirdiğimiz bir özellik olmayıp kazanılabilir ve geliştirilebilir bir özelliktir. Bu tür eğitimler geleceğin barışçıl yetişkinlerini oluşturmak adına önemlidir. Türnüklü ve arkadaşları da kişilerarası anlaşmazlıkları çözerken temel amacın, sadece uzlaşmak ve anlaşmak olmadığını ifade etmişlerdir (Türnüklü ve ark. 2009 b). Arabuluculuk eğitimlerinin temel amacı kişilerin problem çözme ve görüşme becerilerini geliştirmenin yanı sıra, anlaşmazlığın diğer tarafı ile ilgili empati, saygı, merhamet, ve sevgi duygularını yaşamaları ve geliştirmelerini sağlamaktır. Başka bir anlatımla bir tür ahlaki dönüşümün gerçekleştirilmesinin hedeflendiği söylenebilir. Kişiler kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlıkları çözerken sosyalleşir ve toplumsallaşırlar (Bush ve Folger, 1994'ten akt. Türnüklü, 2009 b). Bu nedenle toplumsal barış ve uzlaşma kültürünün yaygınlaşması için, çatışmaların şiddetine bakılmadan, okullarda yaşanan anlaşmazlıkların çözümünde, müzakere ve akran arabuluculuk programı bir toplumsal sosyalleşme ve barış uzlaşma kültürüne yönelik bir eğitim programı olarak kabul edilmeli, benimsenip uygulanmalıdır (Türnüklü ve ark. 2009 b). Farklılıkları ve çeşitlilikleri bir tehdit olarak görmeden, birlikte yaşama becerilerinin kazanılması önemli bir eğitim programıdır.

SONUÇ

Akran arabuluculuğu programları okulda, öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunduğu gibi öğrencilerin kendi sorunlarını yönetme becerisi kazanmaları noktasında okul iklimini olumlu etkileyecek bir işleve sahiptir. Aynı zamanda ikincil kazanım da öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecine ayırdıkları zamanın artırılması olmaktadır. Dolayısıyla, okul ortamı daha uzlaşmacı, olumlu ve öğrenme odaklı bir yapıya dönüşeceği için öğrencilerin, hem eğitimlerine hem de öğrenmelerine katkıda bulunmuş olacaktır.

Eğitim alan öğrenciler edindikleri becerileri evlerine ve kendi dış çevrelerine de taşımakta, böylece toplumsal bir gelişim hareketine zemin hazırlanmaktadır. Okullarda arabuluculuk uygulamaları, öğrenci-öğretmen-veli üçgenini kapsadığından, bu programlar sadece çocuğun geleceğine yapılan bir yatırım değil, aynı zamanda toplumsal barış kültürünün oluşması için son derece gerekli çalışmalardır.

Bu açıdan arabuluculuk eğitimleri ve çatışma çözme becerilerinin okullarda zorunlu ders olarak müfredata eklenmesi hem toplumsal barışın gelişmesi ve sürdürülebilir olması bakımından hem de eğitim öğretim faaliyetlerinin verimliliğinin artması bakımından önemlidir.

Şiddet ve istismardan arınmış toplumlar dileğiyle....

KAYNAKÇA

- [1] AHMED, E., BRAITHWAITE, V. (2004). Bullying and Victimization: Cause for Concern for Both Families and Schools. *Social Psychology of Education*, 7, 35-54.
- [2] CRAIG, W. M., PEPLER, D. J. (2003). Identifying and Targeting Risk for Involvement in Bullying and Victimization. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48, 577-582.
- [3] FROMM, E. (1993), İnsan Davranışındaki Yıkıcılığın Kökenleri, İng. 1. basım: 1973: Çev: Şükrü Alpagut, Payel Yayınları, S.236, İstanbul.
- [4] GÖKLER, R. (2009), Okullarda Akran Zorbalığı, *International Journal of Human Sciences*, Vol:6, No:2.
- [5] JOHNSON, D.W. and JOHNSON R.T. (1996,a), Training elementary school students to manage conflict. *Journal of Group Psychotherapy*,

- Psychodrama & Sociometry, 49 (1), 24-38.
- [6] JOHNSON, D.W. and JOHNSON R.T. (1996,b), Teaching all students how to manage conflicts constructively: The peace makers program, The Journal of NegroEducation, Vol. 65, No. 3, Educating Children in a Violent Society, Part I (Summer, 1996), pp. 322-335.
- [7] KAÇMAZ, T., TÜRNÜKLÜ, A., TÜRK, F., (2011), Akran Arabulucuların Gözünden İlköğretim Öğrencilerinin Arabuluculuk Sürecinde Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi2011, Cilt 17, Sayı 4, ss: 555-579. (Educational Administration: Theory and Practice 2011, Vol. 17, Issue 4, pp: 555-579)
- [8] KOHUT, H. (1977), Therestoration of the self, Int. Uni. Press, New York.
- [9] KORUKLU, Öner, N., (2006), Eğitimde Arabuluculuk Ve Okulda Arabuluculuk Sürecinin işleyişine ilişkin bir model, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 20: 11
- [10] KOLBURAN, G., (1998), Eş öldürme olgularında sosyal, psikolojik ve kültürel faktörler, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora tezi, İstanbul).
- [11] OLWEUS, D. (1999), Thenature of school bullying: A crossnational perspective, London & New York: Routledge.
- [12] POLAT, O. (2002), Çocuk ve Şiddet. S:85-97. Der Yayınları, İstanbul.
- [13] SELMAN, R.L. (1977), A structural - devalopment model of socialcognition: Implications for intervention research. Counselling Psychologist, 6, 3-6.
- [14] SWEENEY, B.,& CARRUTHERS, W. L. (1996). Conflict resolution: History, philosophy, theory, and educational applications. School Counselor, 43 (5), 326-344.
- [15] TOTAN, T., YÖNDEM, Z.D. (2007), Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi, Ege Eğitim Dergisi, (8) 2: 53-68.
- [16] TÜRNÜKLÜ, A. ve ark. (2009 a), Okul Temelli Çatışma Çözümü ve Akran Arabuluculuk Projesi. No: 106K094. Ankara: TÜBİTAK, Haziran.
- [17] TÜRNÜKLÜ, A., KAÇMAZ, T., İKİZ, E. & BALCI, F. (2009 b). Liselerde Öğrenci Şiddetinin Önlenmesi: Anlaşmazlık Çözümü,

Müzakere ve Akran-Arabuluculuk Eğitim Programı. Ankara: Maya Akademi.

[18] YILDIRIM, A. (1998), Sıradan Şiddet, Boyut Yayınları, İstanbul.